

Gen. 2. 21.

neris, sed etiam cognationis vinculo tenerentur. Prima itaque naturalis humanæ societatis copula vir & uxor est. Quos nec ipsos singulos condidit Deus, & tamquam alienigenas junxit; sed alteram creavit ex altero; signans etiam vim conjunctionis in latere, unde illa detracta, formata est. Lateribus enim sibi junguntur, qui pariter ambulant, & pariter quò ambulant intuentur. Consequens est conexio societatis in filiis, qui unus honestus fructus est, non conjunctionis maris & feminae, sed concubitus. Poterat enim esse in utroque sexu, etiam sine tali commixtione, alterius regentis, alterius obsequentis amicalis quædam & germana conjunctio.

CAPUT II.
De propagatione filiarum, si homo non peccasset, diversæ sententiæ.
Gen. 1. 28.

2. NEC nunc opus est, ut scrutemur, & in ea quæstione definitam sententiam proferamus, unde primorum hominum proles posset existere, quos benedixerat Deus dicens: *Crescite, & multiplicamini, & implete terram*, si non peccasset: cum mortis conditionem corpora eorum peccando meruerint, nec esse concubitus nisi mortalium corporum possit. Plures enim de hac re sententiæ diversæque extiterunt: & si examinandum sit, a veritati divinarum Scripturarum quænam earum potissimum congruat, prolixæ disputationis negotium est. Sive ergo sine coeundi complexu alio aliquo modo, si non peccasset, habituri essent filios ex munere omnipotentissimi Creatoris, qui potuit etiam ipsos sine parentibus condere, qui potuit carnem Christi in utero virginali formare, & ut etiam ipsis infidelibus loquar, qui potuit apibus prolem sine concubitu dare: sive ibi multa mysticè

ac

a Sic MSS. Editi autem, *veritate*.

ac figuratè dicta sint, aliterque sit intelligendum quod scriptum est: *Implete terram, & dominamini ejus*; id est, ut plenitudine & perfectione vitæ ac potestatis id fieret; ut ipsum quoque incrementum & multiplicatio qua dictum est, *Crescite, & multiplicamini*, propectu mentis & copia virtutis intelligatur, sicut in Psalmo positum est: *Multiplicabis me in anima mea virtute*; nec data sit homini prolis ista successio, nisi posteaquam causa peccati, futura erat in morte decessio: sive corpus non spiritale illis hominibus, sed primò animale factum erat, ut obedientiæ merito postea fieret spiritale, ad immortalitatem capessendam, non post mortem, quæ invidia diaboli intravit in orbem terrarum, & facta est poena peccati; sed per illam commutationem quam significat Apostolus, ubi ait: *Deinde nos viventes qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus in obviam Christo in aëra*; ut illa corpora primi conjugii & mortalia fuisse intelligamus prima conformatione, & tamen non moritura nisi peccasset, sicut minatus erat Deus: tamquam si vulnus minaretur, quia vulnerabile corpus erat; quod tamen non accidisset, nisi fieret quod ille vetuisset. Ita ergo possent etiam per concubitum talium corporum generationes subsistere, quæ usque ad certum modum haberent incrementum, nec vergerent tamen in senium; aut usque in senium, nec tamen in mortem, donec illa benedictionis multipli-

x 4

ca-

a Editi omittunt *me*; & loco *virtute*, habent *virtutem*. At Augustinus legere solet, *Multiplicabis me in anima mea virtute*, juxta LXX. & ita hic MSS. nisi quòd antiquissimus Corbeiensis pro *virtute*, habet *in virtutem*.

b Sola editio Lov. omittit, *aut usque in senium*.

Psal. 137.

3.

a

Sap. 2. 24.

1. Thess. 4. 16.

Deut. 29. 5. catione terra impleretur. Si enim vestibus Is-
raëliitarum præstitit Deus per annos quadra-
ginta sine ullo detrimento proprium statum:
quanto magis præstaret corporibus obedi-
entium præcepto suo felicissimum quoddam tem-
peramentum certi status, donec in melius con-
verterentur, non morte hominis qua corpus
ab anima deseritur, sed beata commutatione
à mortalitate ad immortalitatem, ab animali ad
spiritalementem qualitatem? * HARUM sententiarum
quæ vera sit, vel si alia vel aliæ possunt ad-
huc ex illis verbis exsculpi, quærere ac disse-
re longum est.

* CAP. III.

Bonum
conjugii
multiplex.

3. Illud nunc dicimus, secundum istam
conditionem nascendi & moriendi, quam no-
vimus, & in qua creati sumus, aliquid boni
esse conjugium masculi & feminæ: cujus con-
federationem ita divina Scriptura commendat,
ut nec dimissæ à viro nubere liceat alteri,
quamdiu vir ejus vivit; nec dimisso ab uxore
liceat alteram ducere, nisi mortua fuerit
quæ recessit. Bonum ergo conjugii, quod etiam
Dominus in Evangelio confirmavit, non solum
quia prohibuit dimittere uxorem, nisi ex
caussa fornicationis, sed etiam quia venit in-
vitatus ad nuptias, cur sit bonum merito quæ-
ritur. Quod mihi non videtur propter solam
filiorum procreationem, sed propter ipsam
etiam naturalem in diverso sexu societatem.
Alioquin non jam diceretur conjugium in se-
nibus, præsertim si vel amisissent filios, vel
minimè genuissent. Nunc verò in bono licet
annoso conjugio, etsi emarcuit ardor ætatis
inter masculum & feminam, viget tamen or-
do caritatis inter maritum & uxorem; quia
quanto meliores sunt, tanto maturius à com-
mixtione carnis suæ pari consensu se contine-
re

*Mat. 19. 9.**Johan. 2.*1. & 2.
Conjugii
bonum.

re cœperunt; non ut necessitatis esset post-
ea non posse quod vellent, sed ut laudis es-
set primum noluisse quod possent. Si ergo
servatur fides honoris & obsequiorum invicem
debitorum ab alterutro sexu, etiamsi langues-
centibus & propè cadaverinis utriusque mem-
bris, animorum tamen ritè conjugatorum tan-
to sincerior, quanto probatior, & tanto se-
curior, quanto placidior castitas perseverat.
Habent etiam id bonum conjugia, quòd car-
nalis vel juvenilis incontinentia, etiamsi vi-
tiosa est, ad propagandæ prolis redigitur ho-
nestatem, ut ex malo libidinis aliquid boni fa-
ciat copulatio conjugalis. Deinde quia reprimi-
tur, & quodammodo verecundius æstuat
concupiscentia carnis, quam temperat parentalis
affectus. Intercedit enim quædam gravitas fervi-
dæ a voluptatis, cum in eo quòd sibi vir & mul-
lier adhærescunt, pater & mater esse meditantur.

4. HUC accedit, quia in eo ipso quod
sibi invicem conjuges debitum solvunt, etiam-
si id aliquanto intemperantiùs & incontinen-
tiùs expetant, fidem tamen sibi pariter debent.
Cui fidei tantum juris tribuit Apostolus, ut
eam potestatem appellaret, dicens: *Mulier
non habet potestatem corporis sui, sed vir:
similiter autem & vir non habet potestatem
corporis sui, sed mulier.* Hujus autem fidei
violatio dicitur adulterium, cum vel propriæ
libidinis instinctu, vel alienæ consensu, cum
altero vel altera contra pactum conjugale con-
cumbitur: atque ita frangitur fides; quæ in
rebus etiam corporeis & abjectis magnum ani-
mi bonum est; & ideo eam saluti quoque cor-
porali qua etiam vita nostra ista continetur,
cer-

3. Conjugii
bonum.CAPUT IV.
4. Conjugii
bonum.

1. Cor. 7. 4.

Adulte-
rium quid
sit.Fides in re-
bus etiam
abjectis ser-
vanda & vi-
tæ huic
præponen-
da.

a Bigotianus MSS. voluptati.

certum est debere præponi. Etsi enim exigua palea præ multo auro penè res nulla est: fides tamen cum in negotio paleæ, sicut in auro sincera servatur, non ideo minor est quia in re minore servatur. Cum verò ad peccatum admittendum adhibetur fides, mirum si fides appellanda est: verumtamen qualiscumque sit, si & contra ipsam fit, pejus fit: nisi cum propterea deseritur, ut ad veram fidem ac legitimam redeatur, id est, ut peccatum emendetur, voluntatis pravitate correcta. Tamquam si quis cum hominem solus exspoliare non possit, inveniatur socium iniquitatis, & cum eo paciscatur ut simul id faciant spoliūque partiantur, quo facinore commisso totum solus auferat. Dolet quidem ille, & fidem sibi servatam non esse conqueritur: verum in ipsa sua querela cogitare debet, potiùs in bona vita ipsi humanæ societati fuisse servandam, ne præda iniqua ex homine fieret, si sentit, quàm iniquè sibi in peccati societate servata non fuerit. Ille quippe a utrobique perfidus, profectò sceleratior judicandus est. At si id quod malè fecerant ei displicuisset, & propterea cum particeps facinoris prædam dividere noluisset, ut homini cui ablata fuerat, redderetur; eum perfidum nec perfidus diceret. Ita mulier si fide conjugali violata fidem servet adultero, utique mala est: sed si nec adultero, pejor est. Porro si eam flagitii pœniteat, & ad castitatem rediens conjugalem, pacta ac placita adulterina rescindat, miror si eam fidei violatricem vel ipse adulter putabit.

5. SOLET etiam quæri, cum masculus & femina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, si-

CAPUT V.
Conjunctio
viri & fe-
minæ quan-
donam sit

a In Corbeiensis codice vetustissimo, *urumubique*.

sibimet non filiorum procreandorum, sed propter incontinentiam solius concubitus causa copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest quidem fortasse non absurdè hoc appellari connubium, si usque ad mortem alterius eorum id inter eos placuerit, & proli generationem, quàmvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant ne nascantur. Ceterum si vel utrumque vel unum horum desit, non invenio quemadmodum has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi vir ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam vel honoribus vel facultatibus suis inveniatur, quam comparem ducat; ipso animo adulter est, nec cum illa quam cupit invenire, sed cum ista cum qua sic cubat, ut cum ea non habeat maritale consortium. Unde & ipsa hoc sciens ac volens impudicè utique miscetur ei, cum quo non habet fœdus uxorium. Verumtamen si ei thori fidem servet, & cum ille uxorem duxerit, nubere ipsa non cogitet, atque à tali prorsus opere continere se præparet, adulteram quidem fortassis facillè appellare non audeam, non peccare tamen quis dixerit, cum eam viro, cujus uxor non est, misceri sciat? Jam verò si ex illo concubitu, quantum ad ipsam adinet, non nisi filios velit, & quidquid ultra causam procreandi patitur invita patiatur; multis quidem ista matronis anteponenda est: quæ tametsi non sunt adulteræ, viros tamen suos plerumque etiam continere cupientes ad reddendum carnale debitum cogunt, non desiderio proli, sed ardore concupiscentiæ ipso suo jure intemperanter uten-

connubium,
& quando
non.
4. Sent. d.
31. c. Et
est scien-
dum.

tes:

tes : in quarum tamen nuptiis bonum est hoc ipsum quod nuptæ sunt. Ad hoc enim nuptæ sunt, ut illa concupiscentia redacta ad legitimum vinculum, non deformis & dissoluta fluitaret, habens de se ipsa irrefrenabilem carnis infirmitatem, de nuptiis autem indissolubilem fidei societatem; de se ipsa progressum immoderatè coeundi, de nuptiis modum castè procreandi. Etsi enim turpe est libidinosè uti ^a velle marito; honestum est tamen nolle misceri nisi marito, & non parere nisi de marito. * SUNT item viri usque adeo incontinentes, ut conjugibus nec gravidis parcant. Quidquid ergo inter se conjugati immodestum, inverecundum, sordidum gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum.

* CAP. VI.

De conjugalis debiti exactione ac redditione.

6. Jam in ipsa quoque immoderatiore exactione debiti carnalis, quam eis non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam concedit Apostolus, ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur; etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent ergo sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum causâ, quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas; verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodam modo servitatem; ut etsi alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Et ad hoc enim uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir; similiter & vir non

^a MSS. uti vel marito.

non habet potestatem corporis sui, sed mulier: ut & quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinentiæ causâ expetit, vel ille de matrimonio, vel illa de marito, non sibi alterutrum negent: ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas, tentante satana, propter incontinentiam, vel amborum, vel cujusquam eorum. Conjugalis enim concubitus generandi gratia, non habet culpam; concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum conjugè, propter thori fidem, venialem habet culpam; adulterium verò sive fornicatio lethalem habet culpam. Ac per hoc melior est quidem ab omni concubitu continentia, quam vel ipse matrimonialis concubitus, qui fit causa gignendi: * SED quia illa continentia meriti amplioris est, reddere verò debitum conjugale nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem culpæ venialis, fornicari verò vel mœchari puniendi criminis; cavere debet caritas conjugalis, ne dum sibi quærit unde amplius honoretur, conjugi faciat unde damnetur. Qui enim dimittit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari. Usque adeo fœdus illud in initum nuptiale cujusdam sacramenti res est, ut nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem vivente viro, & à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit; & ille hujus mali causa est qui relinquit.

7. Miror autem, si quemadmodum licet dimittere adulteram uxorem, ita liceat eam dimissa alteram ducere. Facit enim de hac re sancta Scriptura difficilem nodum, dicente Apostolo, ex præcepto Domini mulierem à viro non debere discedere, quòd si discesserit, manere in nuptam, aut viro suo reconcilia-

4. Sent. d. 31. c. Cùm ergo.

* CAPUT VII.

Matth. 5. 32.

Fœdus nuptiale separatione conjugum non fit irritum.

An dimissa adultera liceat alteram ducere.

1. Cor. 7. 10.

liari : cùm recedere utique & manere innupta, nisi ab adultero viro non debeat, ne recedendo ab eo qui adulter non est, faciat eum moechari. Reconciliari autem viro vel tolerando, si se a ipsa continere non potest, vel correcto, forsitan justè potest. Quomodo autem viro possit esse licentiã ducendæ alterius, si adulteram reliquerit, cùm mulieri non sit nubendi alteri, si adulterum reliquerit, non video. Quæ si ita sunt, tantum valet illud sociale vinculum conjugum, ut cum causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Possit enim homo dimittere sterilem uxorem, & ducere de qua filios habeat : & tamen non licet ; & nostris quidem jam temporibus ac more romano, nec superducere, ut amplius habeat quàm unam vivam : & utique relicta adultera vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen si non licet, sicut divina regula præscribere videtur ; quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi conjugalis ? Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicujus rei majoris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus atque id dissolvere cupientibus, inconcussum illis maneret ad poenam. Siquidem interveniente divortio non aboletur illa confederatio nuptialis : ita ut sibi conjuges sint, etiam separati ; cum illis autem adulterium committant, quibus fuerint etiam post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri. Nec tamen nisi in civitate Dei nostri,

Uxorem
superdu-
cere veti-
tatum
more ro-
mano.

Divortio
lex fæde-
ris nuptia-
lis non abo-
letur inter
christianos.

Psal. 47. 2.

a sola ferè editio Lov. se ipse.

in monte sancto ejus, talis est causa cum uxore. *CETERUM aliter se habere jura gentilium, quis ignorat, ubi interposito repudio sine reatu aliquo ultionis humanæ, & illa cui voluerit nubit, & ille quam voluerit ducit? Cui consuetudini simile aliquid, propter Israëlitarum duritiam, videtur permisisse Moyses de libello repudii. Qua in re exprobratio quàm approbratio divortii magis apparet.

8. Honorabiles ergo nuptiæ in omnibus, & thorus immaculatus. Quod non sic dicimus bonum, ut in fornicationis comparatione sit bonum : alioquin duo mala erunt, quorum alterum pejus : aut bonum erit & fornicatio, quia est pejus adulterium ; pejus est enim alienum matrimonium violare, quam meretrici adhærere : & bonum adulterium, quia est pejor incestus ; pejus est enim cum matre quam cum aliena uxore concumbere : & donec ad ea perveniatur, quæ, sicut Apostolus ait, turpe est etiam dicere, omnia bona erunt in comparatione pejorum. Hoc autem falsum esse, quis dubitet? Non ergo duo mala sunt connubium & fornicatio, quorum alterum pejus : sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius. Sicut ista temporalis sanitas & imbecillitas non sunt duo mala, quorum alterum pejus : sed ista sanitas & immortalitas duo bona sunt, quorum alterum melius. Item scientia & vanitas non duo mala sunt, quorum vanitas pejus : sed scientia & caritas duo bona sunt, quorum caritas melius. Namque scientia destruetur, ait Apostolus ; & tamen huic tempori necessaria est : caritas autem numquam cadet. Sic & mortalis ista generatio, propter quam fiunt nuptiæ, destruetur : ab omni autem concubitu immunitas,

*CAPUT
VIII

Repudii
usus qualis
apud genti-
les, & qualis
apud judæos
Deut. 24. 1.
Mat. 19. 8.

Heb. 13. 4.
Conjugium
bonum est
prorsus, non
autem solâ
compara-
tione forni-
cationis.

Eph. 5. 12.

1. Cor. 13.
8.

&

& hinc angelica meditatio est, & permanet in æternum. Sicut autem jejuniis sacrilegorum meliora sunt prandia justorum; ita nuptiæ fidelium virginitati anteponuntur ^a impiarum. Verumtamen neque ibi prandium jejunio, sed justitia sacrilegio; neque hinc nuptiæ virginitati, sed fides impietati præfertur. Ad hoc enim justus cum opus est prandent, ut tamquam boni domini quod justum & æquum est servis corporibus præbeant: ad hoc autem sacrilegi jejunant, ut dæmonibus serviant. Sic ad hoc nubunt fideles, ut maritis pudicè copulentur: ad hoc autem sunt virgines impiæ, ut à vero Deo fornicentur. Sicut ergo bonum erat quod Martha faciebat, occupata circa ministerium sanctorum, sed melius quod Maria soror ejus sedens ad pedes Domini, & audiens verbum ejus: ^b ita bonum Susannæ in conjugali castitate laudamus; sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ virginis anteponimus. Bonum erat quod faciebant, quæ de substantia sua Christo ac discipulis ejus necessaria ministrabant; sed melius qui omnem suam substantiam dimiserunt, ut expeditiores eundem Dominum sequerentur. In his autem binis bonis, sive quæ isti, sive quæ Martha & Maria faciebant, fieri non posset quod melius est, nisi altero prætermisso aut relicto. Unde intelligendum est, non ideo malum putandum esse nuptias, quia nisi ab eis abstinenceatur, non potest haberi vidualis castitas aut virginalis integritas. Neque enim ideo malum erat quod Martha faciebat, quia nisi inde abstineret soror

^a Lov. *impiorum*, dissentientibus editis aliis, & MSS.

^b Hic sola editio Lov. addit, *cum eum ambæ hospitio recepissent.*

ror ejus, non faceret quod melius erat: aut ideo malum est suscipere justum aut Prophetam in domum suam, quia nec domum habere debet, ut quod melius est faciat, qui vult ad perfectionem Christum sequi.

9. SANE videndum est, alia bona nobis Deum dare, quæ propter se ipsa expetenda sunt, sicut est sapientia, salus, amicitia; alia quæ propter aliquid sunt necessaria, sicut doctrina, cibus, potus, somnus, conjugium, concubitus. Horum enim quædam necessaria sunt propter sapientiam, sicut doctrina; quædam propter salutem, sicut cibus, & potus, & somnus; quædam propter amicitiam, sicut nuptiæ vel concubitus: hinc enim subsistit propagatio generis humani, in quo societas amicalis magnum bonum est. His itaque bonis quæ propter aliud necessaria sunt, qui non ad hoc utitur propter quod instituta sunt, peccat, aliàs venialiter, alias damnabiliter. Quisquis verò eis propter hoc utitur, propter quod data sunt, bene facit. Cui ergo non sunt necessaria, si non eis utitur, melius facit. Proinde ista bona, cum opus habemus, bene volumus; sed melius ea nolumus quàm volumus; quia tunc melius nos habemus, cum ea necessaria non habemus. Ac per hoc bonum est nubere, quia bonum est filios procreare, matrem-familias esse: sed melius est non nubere, quia melius est ad ipsam humanam societatem hoc opere non egere. Ita enim jam se se habet humanum genus, ut aliqui qui se non continent, non solum per nuptias occupatis, sed multis etiam per illicitos concubitus luxuriantibus, bono Creatore de malis eorum faciente quod bonum est, non desit numerositas proles & abundantia successionis, unde sanctæ amicitie conquirantur. Ex quo colligi-

CAPUT IX.
Conjugium bonum est non nisi propter aliud expetendum.

1. Tim. 5.
14.

Conjugio uti debuitur.

se sanctos
primis tem-
poribus:
nunc præ-
ferendam
esse conti-
nentiam.

tur, primis temporibus generis humani, maximè propter Dei populum propagandum, per quem & prophetaretur & nasceretur Princeps & Salvator omnium populorum, uti debuisset sanctos isto, non propter se expetendo, sed propter aliud necessario, bono nuptiarum: nunc verò cum ad ineundam sanctam & sinceram societatem undique ex omnibus gentibus copia spiritalis cognationis exuberet, etiam propter solos filios connubia copulare cupientes, ut ampliore continentia bono potius utantur admonendi sunt.

CAPUT X.

Objectio
contra con-
tinentiam.

1. Tim. 1. 5.

1. Cor. 7. 7.

Ibidem 29.
&c.

10. Sed novi qui murmurent: Quid si, inquiunt, omnes homines velint ab omni concubitu continere; unde subsistet genus humanum? Utinam omnes hoc vellent, dumtaxat in caritate de corde puro & conscientia bona & fide non ficta: multo citius Dei civitas compleretur, & acceleraretur terminus sæculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolum, ubi ait, cum inde loqueretur: *Vellem omnes esse sicut me ipsum?* Aut illo loco: *Hoc autem dico, fratres, tempus breve est, reliquum est ut & hi qui habent uxores tamquam non habentes sint, & qui flent tamquam non flentes, & qui gaudent tamquam non gaudentes, & qui emunt tamquam non ementes, & qui utuntur hoc mundo tamquam non utantur. Præterit enim figura huius mundi: volo vos sine sollicitudine esse.* Deinde subjungit: *Qui sine uxore est, cogitat ea quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino. Qui autem matrimonio conjunctus est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori. Et divisa est mulier a innupta* &

a Lectio hæc est omnium ferè veterum MSS. explicata

& virgo: quæ innupta est, sollicita est ea quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est, sollicita est quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Unde mihi videtur hoc tempore solos eos qui se non continent, conjugari oportere, secundum illam ejusdem Apostoli sententiam: *Quod si se non continent, nubant; melius est enim nubere quam uri.*

11. Nec ipsis tamen peccatum sunt nuptiæ, quæ si in comparatione fornicationis eligerentur, minus peccatum essent quam fornicatio, sed tamen peccatum essent. Nunc autem quid dicturi sumus adversus evidentissimam vocem Apostoli dicentis: *Quod vult faciat; non peccat, si nubat; & Si acceperis uxorem, non peccasti; & si nupserit virgo, non peccat.* Hinc certè jam dubitare fas non est, nuptias non esse peccatum. Non itaque nuptias secundum veniam concedit Apostolus: nam quis ambigat absurdissimè dici, non eos peccasse quibus venia datur? Sed illum concubitus secundum veniam concedit, qui fit per incontinentiam, non sola causa procreandi, & aliquando nulla causa procreandi; quem nuptiæ non fieri cogunt, sed ignosci impetrant: si tamen non ita sit nimius, ut impediatur quæ seposita esse debent tempora orandi, nec immutetur in eum usus qui est contra naturam, de quo Apostolus tacere non potuit, cum de corruptelis nimis immundorum

Z 2

rum

ta ab Augustino in libro de sancta Virginitate cap. 22. & in libro de bono Viduitatis cap. 2. quæ quidem hic in antè editis malè emendata fuerat hunc in modum: *Et divisa est mulier nupta, & virgo quæ innupta est.* In isto loco Apostoli dissonantiam codicum latinorum notavit Hieronymus in lib. 1. contra Jovinianum.

Nunc si soli conjugari debent, qui se non continent.

Nuptias non esse peccatum.

1. Cor. 7. 36.
Ibidem 28.

Rom. 1. 26.

Nuptialis concubitus est qui fit causa generandi. *4. Sent. d. 31. c. Sed si.*
 rum & impiorum hominum loqueretur. Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis & solus ipse nuptialis est. Ille autem qui ultra istam necessitatem progreditur, jam non rationi, sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere conjugii, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali concupiscentiæ subiguntur, rem faciunt non planè nuptiarum. Verumtamen si magis in sua conjunctione diligunt quod honestum, quàm quod inhonestum est, id est, quod est nuptiarum, quàm id quod non est nuptiarum, hoc eis auctore Apostolo secundùm veniam conceditur: cujus delicti non habent hortatrices nuptias, sed deprecatrices, si Dei misericordiam non à se avertant, vel non abstinendo quibusdam diebus ut orationibus vacent, & per hanc abstinenciam sicut per jejunia commendent preces suas, vel immutando naturalem usum in eum usum qui est contra naturam, quod damnabilius fit in conjugio.

CAPUT XI.

Usus contra naturam execrabilior in uxore, quàm in meretrice.

12. NAM cum ille naturalis usus, quando prolabitur ultra pacta nuptialia, id est, ultra propagandi necessitatem, venialis sit in uxore, in meretrice damnabilis; iste qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore. Tantum valet ordinatio Creatoris & ordo creaturæ, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cum modus exceditur, longè sit tolerabilius, quàm in ^a eis quæ concessa non sunt, vel unus vel rarus excessus. Et ideo in re concessa immoderatio conjugis, ne in rem non concessam libido prorumpat, toleranda est. Hinc est etiam quòd longè minùs peccat quàmlibet assiduus ad

^a MSS. in ea.

ad uxorem, quàm vel rarissimus ad fornicationem. Cum verò vir membro mulieris non ad hoc concessio uti voluerit, turpior est uxor si in se, quàm si in alia fieri permiserit. Decus ergo conjugale est castitas procreandi, & reddendi carnalis debiti fides: hoc est opus nuptiarum, hoc ab omni crimine defendit Apostolus dicendo: *Et si acceperis uxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccat; & Quod vult faciat; non peccat, si nubat.* Exigendi autem debiti ab alterutro sexu immoderatio progressio, propter illa quæ supra dixit, conjugibus secundùm veniam conceditur.

13. Quod ergo ait: *Quæ innupta est, cogitat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu;* non sic accipiendum est, ut putemus non esse sanctam corpore christianam conjugem castam. Omnibus quippe fidelibus dictum est: *Nescitis quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis à Deo?* Sancta sunt ergo etiam corpora conjugatorum, fidem sibi & Domino servantium. Cui sanctitati cujuslibet eorum, nec infidelem conjugem obsistere, sed potiùs sanctitatem uxoris prodesse infideli viro, aut sanctitatem viri prodesse infideli uxori, idem Apostolus testis est, dicens: *Sanctificatus est enim vir infidelis in uxore^a, & sanctificata est mulier infidelis in fratre.* Proinde illud dictum est secundùm ampliorem sanctitatem innuptarum quàm nuptiarum, cui merces etiam

z 3

^a Editi, in uxore fidei: & idem infra, in fratre fidei. Vox fidei utroque loco abest à MSS. & à græco textu Apostoli, soletque præteriri ab Augustino, ut lib. 1. de Sermone Domini in monte cap. 16.

4. Sent. d. 31. c. Sed si.

1. Cor. 7. 23.

Ibid. 36.

Ibidem 34.

Innuptarum amplior sanctitas commendata, non negata sanctitas nuptiarum. *1. Cor. 6. 19.*

1. Cor. 7. 14. a

debetur amplior secundum quod isto bono illud est melius; quia & hoc solum cogitat, quomodo placeat Domino. Neque enim femina fidelis servans pudicitiam conjugalem, non cogitat quomodo placeat Domino, sed utique minus; quia cogitat etiam quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Hoc enim de illis dicere voluit ^a, quod possunt habere quodam modo de necessitate connubii, ut cogitent quæ sunt mundi, quomodo placeant viris suis.

CAPUT XII.
Nuptias non cogitantes nisi quomodo placeant Deo, perraras esse.

1. Cor. 7.
34.
1. Tim. 5. 6.

1. Cor. 7.
32.
1. Tim. 2. 9.
& 10.

1. Petr. 3.
1. Sc.

14. QUOD utrum de omnibus nuptis dixerit, an de talibus quales ita multæ sunt, ut penè omnes putari possint, non immeritò dubitatur. Neque enim & illud quod de innuptis ait: *Quæ innupta est, cogitat ea quæ sunt Domini, ut sit sancta & corpore & spiritu;* ad omnes innuptas pertinet; cum sint quædam viduæ mortuæ, quæ in deliciis vivunt. Verumtamen quod adinet ad quamdam distinctionem & quasi proprietatem innuptarum atque nuptiarum, sicut nimium detestanda est, quæ continens à nuptiis, id est, à re concessa, non continet à deliciis, vel luxuriæ, vel superbiæ, vel curiositatis & verbositatis: ita rara nupta est, quæ in ipso quoque obsequio conjugali non cogitat nisi quomodo placeat Deo, ornando se, non intortis crinibus, aut auro & margaritis & veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bonam conversationem. Talia quippe conjugia Petrus quoque Apostolus præcipiendo describit: *Similiter, inquit, mulieres obaudientes maritis suis; ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine loquela lucrifieri possint, videntes timorem & castam*

^a Sic MSS. Editi verò, quæ.

conversationem vestram: ut sint non quæ à foris ornantur capillorum incrispationibus, aut circumdatæ auro, aut veste decora; sed ille absconditus cordis^a vestri homo in illa perpetuitate quieti & modesti spiritus, qui & apud Dominum locuples est. Nam sic quædam sanctæ mulieres quæ in Dominum sperabant, ornabant se, obsequentes viris suis; quomodo Sara obaudiebat Abrahæ, Dominum illum vocans; cujus factæ estis filie beneficientes, & non timentes ullum vanum timorem. Viri simili ratione concordēs & castè viventes cum uxoribus vestris, & tamquam vasi infirmiori & subjecto tribuite honorem, quasi coheredibus gratiæ, ^b & videte ne impediantur orationes vestræ. Itane verò conjugia talia non cogitant ea quæ sunt Domini, quomodo placeant Domino? Sed perrara sunt. Quis negat? Et in ipsa raritate penè omnes qui tales sunt, non ut tales essent conjuncti sunt, sed jam conjuncti tales facti sunt.

15. QUI enim nostri temporis homines christiani nuptiarum vinculo liberi valentes ab omni concubitu se continere, cum jam tempus esse perspicierent, sicut scriptum est, *non amplectendi, sed abstinendi ab amplexu,* non potius eligerent vel virginalem vel vidualem continentiam conservare, quam tribulationem carnis, sine qua conjugia esse non possunt (ut alia taceantur à quibus parit Apostolus) nullo jam cogente humanæ societatis officio sustinere? Sed cum dominante concu-

Z 4

pis-

^a Sola editio Lov. nostri.

^b Non sic Vulgata in sacris Bibliis, sed habet, *coheredibus gratiæ vitæ, ne impediantur orationes vestræ.*

CAP. XIII.
Nuptias nunc solis non continentibus, olim verò etiam continentibus amplectendas fuisse. Eccl. 3. 5. 1. Cor. 7. 28.

piscencia fuerint copulati, si eam postea vicerint, quia non ita licet dissolvere conjugium, sicut licebat non colligare, fiunt tales quales profitetur forma nuptiarum; ita ut vel pari consensu ascendant celsiorem sanctitatis gradum, aut si non ambo sunt tales, erit qui talis est non exactor, sed redditor debiti, servans in omnibus castam religiosamque concordiam. Illis verò temporibus, cum adhuc propheticis sacramentis salutis nostræ mysterium velabatur, etiam qui ante nuptias tales erant, officio propagandi nuptias copulabant, non victi libidine, sed ducti pietate: quibus si optio talis daretur, qualis revelato novo Testamento data est, dicente Domino: *Qui potest capere capiat*; non eos dubitat etiam cum gaudio suscepturos fuisse, qui diligenter intentus legit quomodo conjugibus utebantur, cum & plures habere uni viro licebat, quas castius habebat quam nunc unam quilibet istorum, quibus videmus quid secundum veniam concedat Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderii sicut gentes quæ ignorant Deum. Quod tam magnum est, ut multi hodie facilius se tota vita ab omni concubitu absterneant, quam modum teneant non coeundi, nisi prolis causa, si matrimonio copulentur. Nempe multos habemus fratres & socios cælestis hæreditatis utriusque sexus continentes, sive expertos nuptias, sive ab omni tali commixtione integros, nempe innumerabiles sunt: quem tandem audivimus inter familiaria colloquia, sive eorum qui conjugati sunt, sive qui fuerunt, indicantem nobis numquam se conjugii esse commixtum, nisi sperando conceptum? Quod ergo præcipiunt conjugatis Apostoli, hoc est nuptiarum: quod

Mat. 19. 12.

1. Cor. 7. 6.

1. Thess. 4.

5.

Uti conjugio sola prolis causa, quam rarum.

quod autem venialiter concedunt, aut quod impedit orationes, non cogunt nuptiæ, sed ferunt.

16. ITAQUE si fortè, quod utrum fieri possit ignoro, magisque fieri non posse existimo; sed tamen si fortè ad tempus adhibita concubina filios solos ex eadem commixtione quæsierit, nec sic ista conjunctio vel earum nuptiis præponenda est, quæ veniale illud operantur. Quid enim sit nuptiarum, considerandum est, non quid sit nubentium & immoderatiùs nuptiis utentium. Neque enim si agris iniquè ac perperam invasis ita quisque utatur, ut ex eorum fructibus largas eleemosynas faciat, ideo rapinam justificat: neque si alius ruri paterno vel justè quæsito avarus incumbat, ideo culpanda est juris civilis regula, qua possessor legitimus factus est. Nec tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus subditos tractet: nec vituperabilis ordo regie potestatis, si rex crudelitate tyrannica sæviat. Aliud est namque injusta potestate justè velle uti, & aliud est justa potestate injustè uti. Ita nec concubinæ ad tempus adhibitæ, si filiorum causa concumbant, justum faciunt concubinatum suum; nec conjugatæ, si cum maritis lasciviant, nuptiali ordini crimen imponunt.

17. Posse sanè fieri nuptias ex malè junctis, honesto postea placito consequente, manifestum est. * SEMEL autem initum concubium in civitate Dei nostri, ubi etiam ex prima duorum hominum copula quoddam sacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo potest nisi alicujus eorum morte dissolvi. Manet enim vinculum nuptiarum, etiamsi proles, cujus causa initum est, manifesta sterilitate non sub-

CAP. XIV.

Uti concubina propter filios majus peccatum, quam uxore uti propter incontinentiam.

4. Sent. d. 35. c. 50. let.

* CAPUT XV.

Concubium non posse dissolvi sterilitatem.